

Die mooie, bijna vergeten woorden

Sommige woorden verlaten ongemerkt en langzamerhand ons dagelijks taalgebruik. Jongeren begrijpen ze niet meer. Weemoed dringt zich op bij het horen van een woord dat stilaan verloren gaat. Toch zullen ouderwetse woorden nooit helemaal verdwijnen. Rogier Proper en Wim Daniëls leggen uit waarom.

“Wat een knoert!”, “Ik zag zojuist een schermutseling”, “Geteisem is het, schorremorrie!”

Met woorden zoals hierboven zult u mogelijk uw leeftijd verraden, want in de dagelijkse spreektaal worden ze niet zo vaak meer gebruikt. Veel jongeren hebben geen idee meer van de betekenis. Ouderwetse woorden mogen dan in de gesproken taal minder voorkomen, ze worden nog steeds opgeschreven en raken daardoor niet voorgoed in de vergetelheid. Ze wekken weemoed op, maken je aan het lachen en voorzien je taalgebruik van leuke krullen.

OM TE KOESTEREN

Liefhebbers koesteren ze. Zoals journalist en scenarioschrijver Rogier Proper (links) die opgroeide in de jaren 50 en een lijst mooie woorden bijeenbracht in zijn recent verschenen boek ‘Van Allegaartje tot Zeebenen - een niet zo gebruikelijk

woordenboek’. Kinnesinne, fuif, bombarie, bonje, louter, lapzwan, raaskallen, santenkraam, stumper, wulps, zeperd. Al langer bewaart hij op zijn computer dit soort verdwijnende woorden. Hij bundelde de mooiste en voorzag ze van een persoonlijke toelichting. “Neem ‘desalniettemin’, een prachtig woord”, vindt Proper. “Het loopt als een trein die in volle vlucht is, hoor het eens over je tong denderen. En het is ook zo lekker lang. Terwijl het niet meer betekent dan ‘toch’”, schrijft hij in zijn boek.

Flatneurose

NUANCES IN DE TAAL

Proper: “Het is niet mijn bedoeling een compleet beeld van verdwenen woorden te geven, want mijn verzameling is natuurlijk veel groter. Sinds het boekje is verschenen, sturen mensen me bovendien ook weer tientallen nieuwe woorden toe. Ik heb daarom een keuze gemaakt. Daarbij lette ik op de klank, het

Bordeelsluipers

ritme en de cadans. Binnenrijm en alliteratie vind ik mooi. Woorden als tuureluurs - ik schrijf het bewust zo, want met vier u's is het woord dubbel zo mooi - hotemetoot, zakkenwasser. Ook de betekenis is van belang. Wat zie je voor je als je bijvoorbeeld het woord addergebroed hoort? De associatie maakt een woord betekenisvoller.” Proper checkt de woorden altijd bij zijn jongste kinderen die tussen de twintig en dertig jaar oud zijn. “De meeste woorden uit mijn boekje kennen ze niet. Jonge mensen houden van korte en puntige woorden, vaak met veel Engels erdoorheen. Dat vind ik jammer, omdat daardoor veel nuances in de taal verdwijnen. Je hebt

minder mogelijkheden om bloemrijk, genuanceerd en met gevoel te schrijven. Toch heb ik in mijn journalistieke werk dit soort bijna verdwenen woorden vaak bewust gemeden om helder en toegankelijk te zijn. Ik wilde niet ouderwets of oubollig klinken. Je moet begrijpelijk blijven voor de jongere generatie.”

Bermtoeristen

'HIP' IS WEER HIP

Soms keert zo'n woord op latere leeftijd plotseling terug in de taal. Zo was het woord hip gedurende de jaren 80 nog een uitdrukking voor oma's, vergelijkbaar met de woorden vlot of kek: "Vlotte meid! Kek jasje!" Tegenwoordig is hip helemaal ingeburgerd onder alle leeftijden. Het zou Proper niet verbazen als bepaalde ouderwetse woorden na een

'Helemaal verdwijnen zullen ze nooit'

kwijnend bestaan nog eens terugkeren. Hoe komt het dat sommige woorden nauwelijks nog gebruikt worden? "Dat gebeurt onder meer als het product waarnaar een woord verwijst, niet of nauwelijks nog gebruikt wordt zoals een overhead-projector of een fax", legt schrijver en taalkundige Wim Daniëls (links) uit. "Helemaal verdwijnen doen die woorden natuurlijk niet, je kunt het er nog over hebben in een terugblik op welke communicatiemiddelen ooit

gangbaar waren. Ze moeten daarom ook opzoekbaar blijven in woordenboeken. In de papieren 'Van Dale' moeten af en toe in onbruik geraakte woorden geschrapt worden, want anders wordt het woordenboek te dik. Maar in de digitale 'Van Dale' kunnen die woorden gewoon blijven staan, want een online woordenboek kan zonder problemen oneindig dik worden."

Buikschuiver

BEATLEPRUIK

Flatneurose is ook zo'n woord dat niemand meer in de mond neemt. "Het werd in de jaren 50 en 60 gebruikt toen er veel flats gebouwd werden en mensen gestrest raakten van allerlei eerder onbekende geluiden zoals het rammelen van verwarmingsbuizen." En wat te denken van het woord bermtoerisme? Het betekende dat je met je gezin in een klapstoeltje langs de snelweg ging zitten om naar auto's te kijken. Ook gangbaar waren ooit de woorden autopyjama: een beschermingshoes om de auto, Beatlepruik: lang haar, bordeelsluijpers: Clarks schoenen met spekszolen en buikschuivers: brommers met een laag stuur zoals Kreidler en Zündapp. In zijn in 2012 en 2015 verschenen boeken 'Mieters!' en 'Blits!' boog Daniëls zich over de taal uit de jaren 50 en 60, zoals ook het woord mieters, dat volgens Daniëls al wel ouder is, maar dat in de jaren 50 echt populair werd. "Voskuil laat het studenten ook zeggen in zijn boek 'Bij nader inzien', dat zich deels afspeelt voor de Tweede Wereldoorlog. En dan zijn er nog oude woorden die terecht niet meer gebruikt worden, omdat ze als pijnlijk ervaren worden: doofstom, mongool, zwakzinnig. Jarenlang waren het gangbare woorden, maar nu roepen ze een gevoel van onbehagen op. Zo kunnen honderden woorden op den duur op de achtergrond raken, maar helemaal verdwijnen uit de taal zullen ze nooit." ■

WOORD VAN HET JAAR

De verkiezing van het Woord van het Jaar van 'Van Dale' wordt sinds 2007 jaarlijks gehouden. Het gaat om woorden die vooral ontstaan in de media. Vorig jaar won het woord graaflatie, gevolgd door vreugdebier en nepobaby. Meestal raken zulke woorden weer snel in de vergetelheid. Insturen en meestemmen kan via woordvanhetjaar.vandale.nl.

Het boek 'Van Allegaartje tot Zeebenen - een niet zo gebruikelijk woordenboek' van Rogier Proper (Uitgeverij Balans) is te koop voor € 15.